

Adam Pawlewicz, Piotr Szamrowski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ROLA GRUP PRODUCENCKICH W ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM W OPINII WŁAŚCICIELI GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH

THE OPINIONS OF ORGANIC FARM OWNERS ABOUT THE ROLE OF PRODUCER GROUPS

Słowa kluczowe: grupy producenckie, integracja pozioma, rolnictwo ekologiczne

Key words: producer group, horizontal integration, organic agriculture

Abstrakt. Istotną formą racjonalizacji produkcji ekologicznych surowców żywnościowych oraz przezwycięzania skutków rozdrobnienia gospodarstw ekologicznych, uzyskania kompetentnych informacji rynkowych, a przede wszystkim koncentracji podaży produktów rolnych jest integracja pozioma. Celem pracy było przedstawienie roli grup producenckich w rolnictwie ekologicznym w opinii 67 właścicieli gospodarstw ekologicznych z trzech powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Z badań wynika, że ponad połowa respondentów była przekonana do współdziałania, ponieważ zna taki sposób funkcjonowania, gdyż już uczestniczy w tego typu działalności oraz osiąga korzyści produkcyjne, rynkowe oraz finansowe.

Wstęp

Rynek produktów pochodzących z gospodarstw ekologicznych należy od lat 90. XX wieku do najbardziej dynamicznie rozwijających się sektorów rynku produktów żywnościowych w Unii Europejskiej. Na ekspansję rynku żywności ekologicznej miało wpływ wyodrębnienie się rolnictwa ekologicznego jako sposobu gospodarowania, który opiera się na kryteriach sprawdzanych przez system kontroli oraz pojawienie się grupy konsumentów, przekonanych o wysokiej jakości żywności pochodzącej z ekologicznego gospodarowania i przetwórstwa [Tyburski, Żakowska-Biemans 2007]. W dobie rozwoju i nasilenia chorób cywilizacyjnych rośnie świadomość społeczna ujemnych skutków intensyfikacji rolnictwa dla jakości życia, zdrowia i stanu środowiska, stąd rosnący udział konsumentów o rozwiniętych preferencjach ekologicznych. Wspólną cechą rynku żywności ekologicznej w wielu krajach jest zbliżony system hierarchii wartości będący podstawą podejmowania decyzji konsumenckich. Na pierwszym miejscu troska o zdrowie, a w dalszej kolejności troska o środowisko i chęć nabywania żywności o wysokich walorach smakowych oraz pozbawionej pozostałości chemicznych środków produkcji [Łuczka-Bakuła 2005].

Rolnictwo ekologiczne charakteryzuje się przede wszystkim sposobem wytwarzania surowców żywnościowych bez użycia chemicznych środków ochrony roślin, chemicznych substancji przyspieszających wzrost, nawozów sztucznych, technik inżynierii genetycznej, a także sztucznych dodatków smakowych, aromatów, utrwalaczy. Produkcja takiej żywności wymaga stosowania określonych zasad, których respektowanie jest kontrolowane i certyfikowane ekologicznymi znakami towarowymi [Bórawski 2008, Niedzielski 2008], dzięki temu uzyskiwana żywność ekologiczna łączy w sobie troskę o zdrowie człowieka. Dodatkowo rosnące znaczenie dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu w unijnej polityce stwarza możliwości wykorzystania naturalnych uwarunkowań do rozwoju produkcji ekologicznej, m.in. przez wdrażane programy pomocy rolnikom prowadzącym produkcję ekologiczną [Pawlewicz, Pawlewicz 2008].

Niestety, m.in. z powodu wysokich nakładów, które musi ponieść indywidualny rolnik „ekologiczny”, ceny tych produktów są dosyć wysokie, co poważnie ogranicza możliwości ekspansji rynkowej. Zatem, jak twierdzi Brodzińska [2010]: *produkcja ekologiczna wymaga koncentracji przestrzennej, co jest niezwykle ważne z uwagi na przetwórstwo rolno-spożywcze oraz poszczególne elementy rynku żywności ekologicznej, a zwłaszcza marketing, promocja, system dystrybucji*. Jednym ze sposobów zwiększenia konkurencyjności rynkowej oraz „koncentracji przestrzennej” w stosunku do produkcji konwencjonalnej jest integracja pozioma, a przede wszystkim jedna z jej form – przedsiębiorczość zespołowa.

Celem badań było przedstawienie roli grup producenckich w rolnictwie ekologicznym w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych z trzech powiatów województwa warmińsko-mazurskiego.

Material i metodyka badań

Przedmiotem badań były opinie właścicieli gospodarstw ekologicznych z powiatów piskiego, ostródzkiego oraz olsztyńskiego województwa warmińsko-mazurskiego. Badania przeprowadzono na przełomie października i listopada 2011 r. i objęto nimi 125 właścicieli gospodarstw ekologicznych¹. Podstawą doboru podmiotów do badań był „Wykaz producentów rolnych w rolnictwie ekologicznym – 2010 r. – województwo warmińsko-mazurskie”².

W przeprowadzonych badaniach zastosowano metodę ankiety z wykorzystaniem standaryzowanego kwestionariusza. Spośród 125 rolników objętych badaniami, dane zebrano jedynie od 67. Jedną z podstawowych przyczyn uzyskania takiego wyniku była nieufność, niechęć i unikanie odpowiedzi na pytania.

W opracowaniu i analizie zebranego materiału posłużono się głównie metodami statystyki tabelaryczno-opisowej. W artykule wykorzystano także informacje Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wyniki badań

Podstawowy problem producentów surowców żywnościowych na rynku rolnym to fakt, że konkurencyjność pojedynczego rolnika na rynku jest niska. Wynika to przede wszystkim z faktu, że rolnik oferuje zazwyczaj małe partie towarów. Stwarza to barierę w oddziaływaniu pojedynczych rolników na cenę zbytu swoich produktów, a więc również dochodów. Przyczynia się to niestety do kształtowania cen zarówno produktów z gospodarstw rolniczych, jak i środków produkcji rolniczej, praktycznie bez udziału rolników.

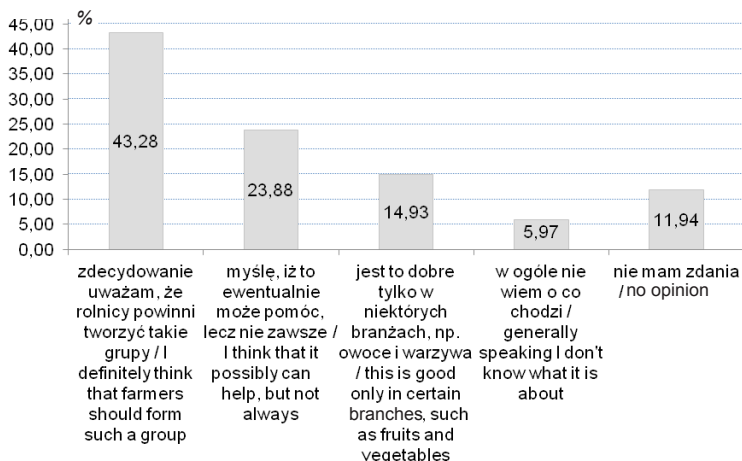
Istotną formą racjonalizacji produkcji ekologicznych surowców żywnościowych oraz przezwyciężania skutków rozdrobnienia gospodarstw ekologicznych, uzyskania kompetentnych informacji rynkowych, a przede wszystkim koncentracji podaży produktów rolnych jest integracja pozioma. Jest to skuteczny sposób łagodzenia rynekowych następstw produkcji o małej skali i jej dużej heterogeniczności. Główną formą łączenia się rolników powinny być zespoły producenckie, grupy marketingowe oraz spółdzielnie³. Powinny one obejmować grupową produkcję (należy zaznaczyć, że każdy z członków grupy producenckiej prowadzi samodzielnie produkcję według wytycznych i standardów ogólnogrupowych), przechowalnicwo, przetwórstwo, handel i zaopatrzenie.

W pierwszej kolejności ankietowani zostali poproszeni o wskazanie roli, jaką może odgrywać współpraca z innymi producentami w zakresie prowadzonej działalności. Z badań wynika, że ponad 43% respondentów podkreślała znaczenie współpracy we wzmacnianiu konkurencyjności gospodarstw na rynku. Niepokojący jest fakt, że blisko jedna czwarta właścicieli gospodarstw ekologicznych uczestniczących w badaniach nie była w pełni przekonana do tego typu działania. Według nich, współpraca formalna

Rysunek 1. Opinia właścicieli gospodarstw ekologicznych o tym, czy warto tworzyć grupy producenckie

Figure 1. Opinion of the organic farm owners about establishing producer groups

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

¹ Populacja generalna w trzech powiatach woj. warmińsko-mazurskiego stanowiła 232 właścicieli gospodarstw ekologicznych. Losowa próba, bezzwrotna wyniosła 125 podmiotów.

² Udostępniony wykaz zawiera dane producentów przekazane Głównemu Inspektorowi Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych przez upoważnione jednostki certyfikujące zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt. 2 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz.U. Nr 93, poz. 898, ze zm.), na formularzu określonym w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie wzoru formularza wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (Dz.U. z 2007 r. nr 241 poz. 1768), 30.04.2009 r.

³ W odniesieniu do nazwy wszystkie formy organizacyjne (i prawne) nazywane są potocznie oraz w dokumentach oficjalnych (np. PROW) grupami producentów rolnych (GPR).

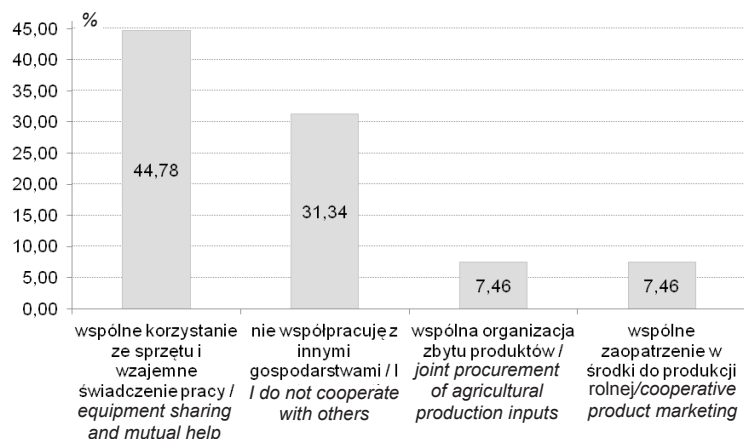
bądź nieformalna nie zawsze może się sprawdzić, szczególnie w sytuacji, gdy rolnicy uczestniczący w porozumieniu nie będą potrafili ustalić zbieżnych celów działania. Blisko 15% respondentów uważało, że jest to dobry pomysł, ale tylko w niektórych branżach, np. produkcji owoców i warzyw. Niespełna 6% z ankietowanych nie wiedziało, co to są grupy producenckie, a blisko 12% nie miało na ten temat zdania (rys. 1).

Około połowa respondentów wskazała, że w 2011 r. współpracowała z innymi rolnikami, w głównej mierze nieformalnie, osiągając korzyści w sferze produkcyjnej, rynkowej oraz finansowej. Przede wszystkim było to wspólne wykorzystywanie sprzętu oraz wzajemne świadczenie usług pracy (44,78%). Niestety, niewielu ankietowanych wskazało na współpracę w zakresie wspólnej organizacji zbytu surowców (7,46%) oraz wspólnego zaopatrywania się w środki produkcji (7,46%) (rys. 2). Głównie dzięki takim działaniom można wzmocnić konkurencyjność na rynku pierwotnym oraz rozwijać działalność, np. przez inwestycje w infrastrukturę dystrybucyjną i przetwórstwo.

Z kolei prawie jedna trzecia właścicieli gospodarstw ekologicznych uczestniczących w badaniach wskazała, że nie współpracowała z innymi rolnikami (rys. 2). Argumentowano to m.in. tym, że rolnicy w okolicy nie chcieli współpracować, co może być spowodowane brakiem zaufania. Problemem było również to, że w pobliżu tego typu gospodarstw było zbyt mało lub specyfika produkcji sąsiadujących gospodarstw jest odmienna. Wskazywano również na brak potrzeby integrowania się, ponieważ gospodarstwo pod względem produkcji i zbytu było samowystarczalne.

Współpraca w grupie producenckiej charakteryzuje się wieloaspektowością. Obecnie można zaobserwować wzrost zainteresowania współpracą wśród właścicieli gospodarstw ekologicznych. Według „Wykazu grup producentów rolnych” Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na dzień 04.04.2012 [www.minrol.gov.pl], wśród 859 zarejestrowanych grup zaledwie 6 wskazało na produkcję ekologiczną. Jednakże w spisie z dnia 30.09.2011 takich podmiotów było zaledwie 2, a z dnia 13.03.2009 r. tylko 1. Przyrost bezwzględny jest niewielki, ale można oczekiwać zwiększenia się liczby tego typu podmiotów ze względu na zwiększanie się liczby gospodarstw ekologicznych w naszym kraju, a także na wsparcie finansowe jakie mogą uzyskać grupy producenckie.

Jak istotna jest zespołowa przedsiębiorczość, świadczyć może fakt wpisania działania pt. „Grupy producentów rolnych” do Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, w osi 1. „Pomoc konkurencyjności sektora rolnego i leśnego”. Celem tego wsparcia jest: *Wzmocnienie struktury instytucjonalnej w sektorze pierwotnej produkcji rolnej w celu wsparcia funkcjonowania producentów rolnych poprzez zachęcanie ich do tworzenia grup producentów rolnych i współpracy. W szczególności, celem działania jest dostosowanie produkcji prowadzonej w gospodarstwach członków grup producentów rolnych do wymogów rynkowych, wspólne wprowadzanie towarów do obrotu, w tym przygotowanie do sprzedaży, centralizacja sprzedaży oraz dostarczenie do odbiorców hurtowych. Ponadto, działanie sprzyja tworzeniu wspólnych zasad dotyczących informacji o produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów i dostępności. Przez 5 lat działalności kwota pomocy przewidzianej dla grup producentów rolnych nie może przekroczyć równowartości w złotych kwoty 290 tys. euro.*

Rysunek 2. Opinia respondentów o tym, czy współpracują z innymi rolnikami w grupie producenckiej (respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź)
Figure 2. Opinion of respondents about working together with other farmers in a producer group (respondents could select more than one answer)
 Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Podsumowanie

W polskim sektorze produkcji rolniczych surowców żywnościowych w ciągu ostatnich lat bardzo widoczne stały się tendencje integracyjne. Występuje zarówno integracja pionowa, jak i bardzo ważna z punktu widzenia pozycji rolników integracja pozioma. Uruchomienie procesów gospodarczych i prawno-finansowych niezwykle istotnych dla organizacji rynku produktów rolnych wymusiło wzrost aktywności rolników w procesie tworzenia grup producenckich. Rolnicy zdają sobie sprawę z potrzeby tworzenia takich grup. Wiedzą, że nie będą mieli przyszłości rolnicy, którzy w tej samej okolicy będą uprawiać podobny surowiec, ale o różnych odmianach, rasach lub w małych ilościach, surowiec, którego odbiorcy nie będą chcieli kupować. Potencjalni kontrahenci poszukują towaru jednorodnego, o odpowiednich normach, z możliwością standaryzacji.

Przedsiębiorczość zespołowa rolników, zarówno formalna, jak i nieformalna, powstaje nie tylko w rolnictwie konwencjonalnym, intensywnym, ale również właściciele gospodarstw ekologicznych zauważają potrzebę współpracy. Z badań wynika, że ponad połowa respondentów była zdecydowanie przekonana do współdziałania, przede wszystkim dlatego, że знаła taki sposób funkcjonowania ponieważ w okresie przeprowadzania ankiety, uczestniczyła w tego typu działalności, co przynosiło z tego tytułu korzyści produkcyjno-rynkowe i finansowe.

Literatura

- Bórawski P.** 2008. Ecological Farm Development in Poland. *Acta Sci. Pol. Oeconomia*, 7(1), 15-24.
- Brodzińska K.** 2010: Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle uwarunkowań przyrodniczych i systemu wsparcia finansowego. *Zeszyty Naukowe SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego*, t. 10(XXV), SGGW, Warszawa 12-21.
- Luczka-Bakuła W.** 2005: Rozwój rolnictwa ekologicznego oraz dystrybucji i konsumpcji jego produktów. *Więś i Rolnictwo*, 2(127), IRWiR PAN, Warszawa, 179-182.
- Niedzielski E.** 2008: Uwarunkowania Rozwoju rynku żywności ekologicznej – wyniki badań empirycznych. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. X, z. 4, 279-283, Wyd. Więś Jutra.
- Pawlewicz A., Pawlewicz K.** 2008: Zróżnicowanie przestrzenne produkcji ekologicznej w Polsce. *Zeszyty Naukowe SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego*. SGGW, Warszawa, t. 5(XXI), 109-115.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013). 2011: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Warszawa.
- Tyburcki J., Żakowska-Biemans S.** 2007: Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego. SGGW, Warszawa, 278.
- [www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/Os-1-Poprawa-konkurencyjnoscis-sektora-rolnego-i-lesnego/Grupy-producentow-rolnych/Organizowanie-grupy-producentow], odczyt 10.04.2012.

Summary

Horizontal integration is an approach to rationalize organic food production and a way to overcome the organic farm fragmentation, gaining relevant market information, and, foremost, the concentration of product supply. The article discusses the role of producer groups based on the survey of 67 organic farmers in three districts located in Mazursko-warmińskie voivodship. Results show that more than one half of the respondents supported cooperation because they were familiar with such an approach, among others, because they already participated in cooperation and obtained production, market and financial gains.

Adres do korespondencji:

dr Adam Pawlewicz
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Plac Łódzki 2
10-727 Olsztyn
tel. (89) 523 33 13
e-mail: adam pawl@uwm.edu.pl

dr Piotr Szamrowski
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Katedra Organizacji i Zarządzania
ul. R. Prawocheńskiego 3
10-720 Olsztyn
tel./faks: (89) 523 34 98
e-mail: peters6@wp.pl